

Munich Personal RePEc Archive

Underground Economy in Border Cities (Effects of Smuggling on Iran's Economy)

Golmohammadpoor Azar, Kamran and Sarmadi, Hamid

18 April 2012

Online at <https://mpa.ub.uni-muenchen.de/43936/>

MPRA Paper No. 43936, posted 22 Jan 2013 14:57 UTC

اقتصاد زیرزمینی در شهرهای مرزی (اثرات قاچاق بر اقتصاد ایران)

کامران گل محمدپور آذر^۱، حمید سرمدی^۲، سعید رادمرد^۳

۱- دانشجوی کارشناسی علوم اقتصادی، دانشگاه ارومیه

۲- دانشجوی دکتری علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی؛ واحد علوم و تحقیقات تهران

۳- کارشناسی ارشد حقوق عمومی و عضو هیات علمی دانشگاه پیام نور عجبشیر

k.golmohammadpoor@gmail.com

چکیده

جمهوری اسلامی ایران به عنوان یکی از پهناورترین کشورهای خاورمیانه و قطب های اقتصادی جنوب غربی آسیا به صورت زمینی با ۷ کشور همسایه است. یکی از مهم ترین پیامدهای اقتصادی منفی این پدیده، قاچاق کالا در شهرهای مرزی ایران است که تحت عنوان اقتصاد زیرزمینی یا اقتصاد غیررسمی از آن یاد می شود. این پدیده در شرق کشور بیشتر به صورت قاچاق کالاهای اقتصادی با مطلوبیت نهایی منفی که در علم اقتصاد به عنوان کالاهای بد نامیده می شوند مطرح است که علاوه بر جنبه های منفی اقتصادی، ناپسندانی های اجتماعی زاید الوصفی را به همراه دارد. در غرب کشور نیز واردات غیرقانونی کالاهای مصرفی از کشورهای همسایه نتایج منفی اقتصادی متعددی را به دنبال داشته است. هدف از نگارش این مقاله بررسی عوامل تاثیر گذار و نتایج بسط و گسترش قاچاق کالا در ایران می باشد.

واژگان کلیدی: شهرهای مرزی، قاچاق کالا، اقتصاد زیرزمینی، پیامدهای قاچاق

مقدمه:

جمهوری اسلامی ایران به عنوان یکی از کشورهای مهم جنوب غرب آسیا از لحاظ ژئوپولیتیکی^۱ و جغرافیایی دارای شرایط بسیار مناسبی برای قدرت نمایی اقتصادی و سیاسی نه تنها در منطقه بلکه در جهان است. این کشور به عنوان گذرگاه قاره های اروپا و آسیا شناخته می شود و از قدیم الایام به واسطه قرار گرفتن در جاده ابریشم از مناطق مهم تجاری و اقتصادی غرب آسیا بوده است. ایران به صورت زمینی با ۷ کشور خارجی همسایه است که این حقیقت علاوه بر ایجاد فرصت ها و ظرفیت های بالقوه تجاری و اقتصادی، چالش های امنیتی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی متعددی را در پی داشته است. قاچاق مواد مخدر^۲ به عنوان یکی از پیامدهای اقتصادی- امنیتی منفی این واقعیت از سالیان متمادی مورد توجه دولت ها، سیاستگذاران و اندیشمندان ایران بوده است. همسایگی با کشورهایی نظیر افغانستان و پاکستان که از عمده ترین مراکز کشت و زرع مواد مخدر در جهان به حساب می آیند، در شرق کشور، علاوه بر مشکلات اجتماعی و فرهنگی دارای ضررهای اقتصادی فراوان برای کشور بوده است زیرا علاوه بر هزینه ای که صرف مبارزه با ورود مواد مخدر در این نقاط می شود، هزینه ای که صرف بازپروری و ترک اعتیاد معتادین می شود بسیار سرسام آور است. همچنین عدم مطلوبیت ناشی از ناهنجاری های ثانویه ورود مواد مخدر به کشور همانند اعمال مجرمانه ای مانند قتل، تجاوز، فروپاشی خانواده ها، سرقت، بیماری های جسمی و روانی هیچ کدام در شاخص های کلان اقتصادی که بیانگر مطلوبیت یک ملت هستند (مانند درآمد ناخالص ملی) منظور نمی شود.

¹ geopolitics

² narcotic

قاچاق کالاها با مطلوبیت نهایی مثبت نیز که در علم اقتصاد تحت عنوان کالای خوب شناخته می‌شوند از معضلات پیش روی کشور است به نحوی که رئیس سازمان بازرسی کشور از ورود سالیانه بیش از ۲۰ میلیارد دلار کالای قاچاق به کشور خبر داده است، که موجب ضربات فراوان به اقتصاد داخلی و تعطیلی گسترده صنایع کشور می‌گردد. نکته قابل توجه در این است که به عقیده وی توسعه بازارچه‌های مرزی برای مرز نشینان که با هدف افزایش اشتغال و بهبود وضعیت اقتصادی این مناطق راه اندازی می‌شود خود یکی از راه‌هایی است که به افزایش وجود این کالاها بی کیفیت در داخل کشور دامن می‌زند (پورمحمدی: ۱۳۹۰).

در این مقاله پدیده قاچاق به داخل کشور از دو منظر قاچاق کالاها خوب و بد مورد بررسی قرار گرفته است. در مورد کالاها بد تاکید بر کالاها اعتیاد آوری مانند مواد مخدر بوده است. نگاه مقاله به اقتصاد زیرزمینی عمدتاً اقتصادی-اجتماعی است. شیوه نگارش نیز توصیفی و تحلیلی^۱ بوده و با مراجعه به اسناد و منابع میدانی و کتابخانه‌ای تحقیق یافته است.

پیشینه تحقیق:

تاکنون مقالات و پژوهش‌های متعدد و سمینارهای علمی بیشماری در مورد قاچاق کالاها خوب و بد در ایران به رشته تحریر در آمده و یا توسط نهادهای علمی و اجرایی کشور برگزار شده است. دکتر جمشید پژویان (استاد اقتصاد دانشگاه علامه طباطبایی و صاحب نظر در زمینه اقتصاد بخش عمومی) و مجید مداح در مقاله‌ای تحت عنوان "بررسی اقتصادی قاچاق در ایران" به تجزیه و تحلیل عوامل موثر در قاچاق در ایران پرداخته‌اند. نتایج بررسی بیانگر این است که نرخ تعرفه، ریسک قاچاق، نرخ ارز در بازار سیاه و نرخ ارز رسمی از عوامل موثر بر اندازه قاچاق و شاخص قیمت کالاها وارداتی و درآمدهای عمومی دولت از متغیرهای تحت تاثیر قاچاق هستند. همچنین روند قاچاق در دوره مورد بررسی (۱۳۸۱-۱۳۴۹) پرنوسان بوده و سیر صعودی آن نیز طی سال‌های اخیر تایید می‌شود (پژویان و مداح: ۱۳۸۵). نعیمه قربانی و غلامرضا زمریدیان در مقاله "مصرف کالاها وارداتی یا قاچاق کالا و تبعات آن بر سرمایه‌گذاری"، تاثیر واردات و قاچاق کالا را بر روی متغیرهای کلان اقتصاد کشور مانند درآمد ملی، اشتغال و سرمایه‌گذاری بررسی کرده‌اند. ایشان بر این عقیده هستند که برای جلوگیری از گرفتاری اقتصاد ایران به دور تسلسل فقر چاره‌ای جز تشویق و ترغیب مصرف کنندگان به مصرف کالای داخلی نیست. رسول خورشیدفر به راهنمایی دکتر عزت‌الله عزتی در پایان‌نامه‌ای تحت عنوان "بررسی نقش عوامل ژئوپولیتیک مرز ارومیه بر قاچاق کالا" به بررسی تاثیر فاکتورهای ژئوپولیتیک ارومیه بر قاچاق کالا در این منطقه پرداخته است. وی عوامل جغرافیایی، اقتصادی و تاریخی مانند ژئوپولیتیک مرز ارومیه، حوادث گذشته ارومیه، محورهای نفوذی، معابر وصولی، بیکاری، مواد مخدر، مهاجرت، اشرار و قاچاقچیان مسلح و معضلات فرهنگی کشورهای همجوار را در رابطه با قاچاق کالا در ارومیه را مورد مطالعه قرار داده است (خورشیدفر: ۱۳۷۹). سید حمید رضوی در مقاله‌ای کوتاه به نام "بررسی وضعیت مرزبانی در شمال شرق کشور" چنین نتیجه‌گیری می‌کند که کلیه تلاس‌های دست‌اندر کاران به کنترل مطلوب مرزها با سازماندهی مناسب و تجهیز یگان‌های مرزی، سرعت بخشیدن به سرمایه‌گذاری‌ها در مرزها و رفع خلاهای قانونی موجود و استفاده از پرسنل کارآمد و ایجاد تسهیلات لازم با استفاده از شیوه‌های روز برای تحقق امنیت داخلی و توسعه پایدار ضروری است (رضوی: ۱۳۸۰). علی شفیعی در مقاله "پدیده شناسی مواد مخدر" با طرح این سوال که آیا کنترل و مسدود شدن مرزها به طوری که مواد مخدر وارد کشور نگردد، می‌تواند مشکل مواد مخدر را حل کند ضمن تاکید بر بیماری بودن اعتیاد مبارزه با آن را ستیزی دائمی دانسته و توضیح می‌دهد که هیچ راه حل واحد و کوتاه مدتی برای مبارزه با مواد مخدر نیست (شفیعی: ۱۳۸۰).

¹ descriptive-analysis

فرضیات:

۱. در این مقاله فرض شده است که در اقتصاد فقط دو نوع کالا وجود دارد؛ کالاهای خوب و کالاهای بد. کالای خوب کالای با مطلوبیت نهایی مثبت است و کالای بد دارای مطلوبیت نهایی منفی است.
۲. منظور از کالاهای بد مواد مخدر و اعتیاد آور است؛ چه مواد مخدر قابل کشت و چه مواد مخدر صنعتی.
۳. در قاچاق کالا فقط ورود کالاها به صورت غیرقانونی مد نظر است نه خروج غیرقانونی کالاها.

تعریف قاچاق:

قاچاق واژه ای ترکی و به معنی فرار کردن، فراری و گریزان می باشد. در فرهنگ های فارسی در تعریف آن آمده است: ۱- کاری برخلاف قانون که به طور پنهانی انجام می شود، متاعی که معامله یا ورود آن به کشور ممنوع است (فرهنگ معین) ۲- آنچه ورود آن به کشور یا معامله آن از طرف دولت ممنوع اعلام شده است (فرهنگ دهخدا) ۳- تردستی، کاری که پنهان و با تردستی انجام می شود، خرید و فروش کالایی که در انحصار دولت یا معامله آن ممنوع باشد. وارد کردن یا صادر کردن کالایی که ورود و صدور آن ممنوع است (فرهنگ عمید). نقاط مشترک این تعریفها در فرهنگ های ایرانی این است که قاچاق عمدتاً معامله یا ورود پنهانی کالاها به کشور می باشد. در مجموعه قوانین و مقررات تعزیرات حکومتی آمده است «قاچاق عبارت است از وارد یا صادر کردن کالا بر خلاف قوانین و مقررات جاری و یا اقدامی که بر طبق قانون در حکم قاچاق محسوب شده است». ماده ۲۹ قانون امور گمرک نیز تصریح نموده: ورود، ساخت، مبادله و توزیع هرگونه کالا یا خدمات که خارج از چارچوب مقررات و ضوابط دولت صورت پذیرد، قاچاق محسوب می شود (صارمی، ۱۳۷۹: ۴۳). در علم اقتصاد بصورت مشخص به ورود و خروج کالا که بصورت مخفیانه از مرزهای کشور وارد و یا خارج شود، قاچاق می گویند. کالای اقتصادی که مورد قاچاق قرار می گیرد را کالای قاچاق مینامند. شخص و یا اشخاصی که مبادرت به انجام قاچاق می نمایند را قاچاقچی یا سوداگر گویند. صادرات و یا واردات کالاهای ممنوعه و انحصاری، مثل انسان، مواد مخدر، زنان و کودکان، سوخت، نفت، گازوئیل، بنزین، اعضای بدن، دارو، ارز، اسلحه، خاویار، مشروبات الکلی و دهها مورد دیگر، را می توان از مصادیق قاچاق نامید. دانشمندان علم اقتصاد، از پدیده قاچاق تحت عنوان اقتصاد پنهان نیز یاد کرده اند.

قاچاق کالا در ایران:

پدیده قاچاق در ایران را در دو مقوله قاچاق کالاهای با مطلوبیت نهایی مثبت و کالاهای با مطلوبیت نهایی منفی می توان بررسی کرد. مطلوبیت کل، مطلوبیتی است که از مصرف کالا یا خدمتی که به دست می آوریم که آن را با TU نشان می دهیم (نظری: ۱۳۸۶: ۷۶). مطلوبیت نهایی افزایشی است بر مطلوبیت کل که در اثر افزایش یک واحد از کالایی در نرخ جاری مصرف آن کسب می شود و آن را با MU نمایش می دهیم. مطلوبیت نهایی کالای X به نرخ مصرف آن کالا و همچنین به نرخ مصرف سایر کالاها بستگی دارد (موریس و فیلیپس: ۱۳۷۲: ۱۵۴). رابطه بین مطلوبیت نهایی و مطلوبیت کل به صورت زیر بیان می شود:

$$MU = \frac{\Delta TU}{\Delta Q} = \frac{dTU}{dQ}$$

که در آن ΔTU تغییرات مطلوبیت کل، ΔQ تغییرات تعداد واحدهای مصرف شده و $\frac{dTU}{dQ}$ دیفرانسیل مطلوبیت کل نسبت به تعداد واحدهای مصرف شده است.

کالای خوب کالایی است که نزد مصرف کننده مطلوب بوده و با افزایش مصرف از آن کالا خوشایندی و رضایت مصرف کننده نیز افزایش می یابد؛ اصطلاحاً گفته می شود کالای خوب کالایی است که مطلوبیت نهایی مثبت داشته باشد ($MU > 0$).

کالای بد کالایی است که جمع شدن و فراهم شدن و بیشتر شدن موجودی مصرف کننده از آن کالا، ناخوشایندی و نارضایتی وی را افزایش می دهد و طبعاً اگر مصرف کننده آزاد و مختار باشد کالای بد را نه تنها مصرف نمی کند بلکه از خود دور می نماید؛ اصطلاحاً کالای بد کالایی است که مطلوبیت نهایی منفی داشته باشد ($MU < 0$) (جوادی: ۱۳۸۸: ۱۰).

قاچاق کالاها خوب:

ورود کالاها با مطلوبیت نهایی مثبت به کشور اغلب از طریق بازارچه های مرزی که خود باید ضامن اشتغال و توسعه این مناطق باشند انجام می پذیرد. این بازارچه ها نه تنها کمکی به تقویت توان اقتصادی کشور نمی کند بلکه موجب رکود تولید در داخل نیز می شود. به گفته رئیس سازمان بررسی کل کشور سالانه وارداتی به میزان ۲۰ میلیارد دلار به صورت قاچاق در کشور انجام می پذیرد (پورمحمدی: ۱۳۹۰). این اقلام شامل کالاهایی مانند دارو، ارز، مواد و لوازم آرایشی، وسایل و تجهیزات خانگی، مواد خوراکی، البسه و غیره می باشند.

قاچاق کالاها بد:

قاچاق کالاها با مطلوبیت نهایی منفی در ایران بیشتر شامل کالاهایی مانند مواد مخدر و مشروبات الکلی است. این کالاها علاوه بر این که بخشی از درآمد کل مصرف کنندگان را شامل می شود بلکه هزینه های جانبی بی شماری را به دنبال دارد. قاچاق این مواد علاوه بر این که ضرر اقتصادی در پی دارد بلکه امنیت ملی^۱ و اجتماعی کشور را به خطر می اندازد. علاوه بر این هزینه های زیادی صرف مبارزه با قاچاق مواد مخدر در کشور می شود که نه تنها به عنوان یک عامل منفی در درآمد ملی لحاظ نمی شود بلکه باعث افزایش درآمد ملی نیز می شود. به نظر می رسد عدم کشت گیاهان تخریری در کشور و یا بستن چنان مرزها مانع ورود مواد مخدر به کشور شود نه تنها موجب کاهش تقاضا برای مواد مخدر نمی شود بلکه مصرف کننده را به تولید انواع مواد مخدر صنعتی که بعضاً تولید آنها بسیار ساده است ترغیب می کند (شغیعی: ۱۳۸۰). همچنین کشور هزینه گزافی را برای بازپروری و ترک اعتیاد معتادین متحمل می شود.

پیامدهای اقتصادی و اجتماعی قاچاق

در مفاهیم اقتصاد کلان درآمد ملی یک کشور طبق رابطه زیر تعیین می شود:

$$Y = C + I + G + (X - M)$$

که در آن Y درآمد ملی، I سرمایه گذاری، G سرمایه گذاری و مصارف بخش دولتی، X صادرات و M واردات است. همانطور که ملاحظه می شود رابطه بین واردات یا مصرف کالاها خارجی منفی است بدین معنی که هرچه قدر مصرف کالاها خارجی در کشور افزایش یابد چون باعث کاهش تولید داخلی می شود، درآمد ملی کاهش می یابد. گذشته از این چون تولید داخلی کاهش می یابد نرخ بیکاری نیز افزایش خواهد یافت.

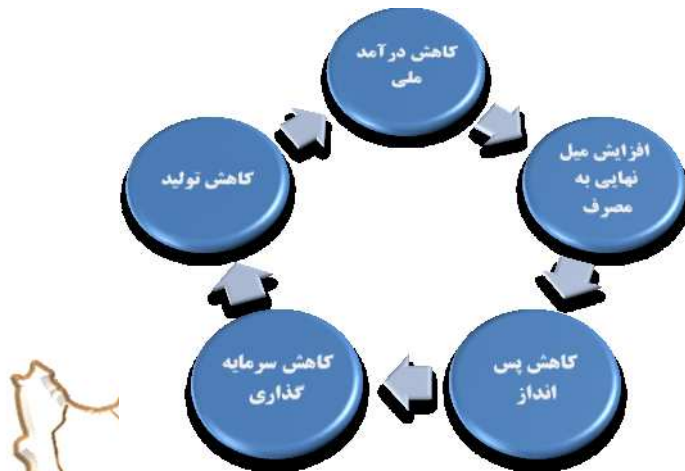
کاهش درآمد ملی باعث کاهش درآمد قابل تصرف افراد و خانوارها و افزایش میل متوسط به مصرف شده و میل متوسط به پس انداز کم می شود. کاهش پس انداز، کاهش سرمایه گذاری را در پی خواهد داشت که موجب تولید کم و کاهش درآمد ملی می شود. این پروسه در مفاهیم اقتصاد توسعه دور تسلسل فقر نامیده می شود (شکل ۱).

^۱. national security

بهای ملی شهرهای مرزی و امنیت؛ چالش ها و برهمنافت ها

۳۰ و ۳۱ فروردین ۱۳۹۱ - دانشگاه سیستان و بلوچستان

National Congress on Border Cities and Security; Challenges and Strategies – CBCS 2012

شکل ۱. کاهش درآمد ملی و ایجاد دور تسلسل فقر

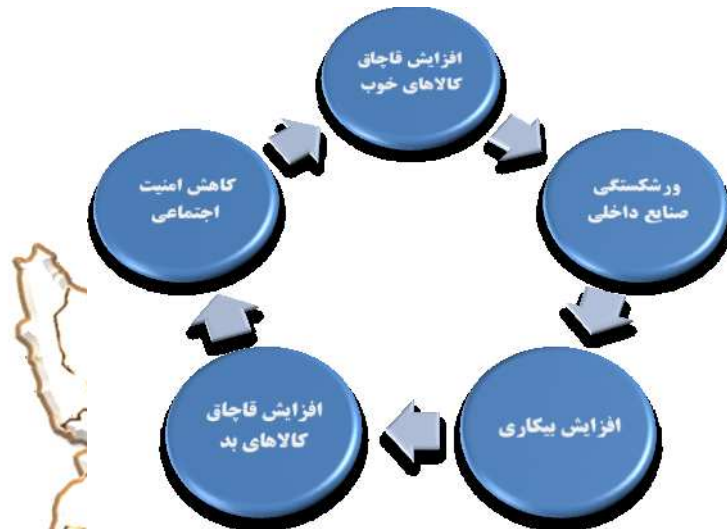
یکی از علل گرایش جوانان در مناطق مرزی به قاچاق عدم فرصت شغلی آنهاست که از راه قاچاق می توانند شاغل شوند و سرمایه ای کسب نمایند. هر ۷ هزار دلار کالای قاچاق که وارد کشور می شود یک فرصت شغلی را از بین می برد (سلطانی نژاد: ۱۳۹۰). بنابراین واردات سالانه ۲۰ میلیارد دلار کالای قاچاق به کشور منجر به از بین رفتن ۲۸۵۷۰۰۰ فرصت شغلی می شود. بنابراین افزایش نرخ بیکاری یکی از پیامدهای اصلی و جدی افزایش قاچاق در کشور است. سایر پیامدهای قاچاق سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی قاچاق در شکل ۲ نشان داده شده است (همان).

شکل ۲. پیامدهای سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی قاچاق کالا

اعتیاد به عنوان یکی از پیامدهای اجتماعی قاچاق مطرح است. از آنجا که فقر و بیکاری یکی از عوامل تحریک کننده مردم بالاخص قشر جوان به سوی فعالیت های غیر قانونی مانند اعتیاد و قاچاق مواد مخدر است، بنابراین همانند دور تسلسل فقر

می توان رابطه بین قاچاق کالاهاى بد و خوب را مطرح کرد که نگارندگان از آن را دور تسلسل قاچاق کالاهاى خوب و بد نام گذاری می کنند.

شکل ۳. دور تسلسل قاچاق کالاهاى خوب و بد

دور تسلسل قاچاق کالاهاى خوب و بد بیانگر این است که افزایش قاچاق کالاهاى با مطلوبیت نهایی مثبت یا خوب مانند مواد خوراکی، وسایل آرایشی و بهداشتی، تجهیزات و لوازم خانگی و ... باعث ورشكستگی^۱ صنایع و کارخانجات داخلی می شود. ورشكستگی صنایع داخلی باعث کاهش درآمد و افزایش بیکاری شده و بدین ترتیب اعتماد و تقاضای به کالاهاى بد (مواد مخدر) افزایش می یابد. افزایش تقاضا به کالاهاى بد موجب افزایش واردات غیر قانونی این کالاها به کشور شده و موجب کاهش امنیت اجتماعی^۲ می شود. کاهش امنیت اجتماعی و افزایش بیکاری خود باعث افزایش قاچاق و ورود غیر قانونی کالاهاى خوب به کشور می شود (شکل ۳).

نتیجه گیری و ارائه راه حل:

همانگونه که اشاره شد قاچاق کالا از عوامل کاهش رشد اقتصادی کشور است. این پدیده علاوه بر پیامدهای اقتصادی فراوان مانند کاهش تولید و درآمد ملی و افزایش بیکاری، تبعات اجتماعی، فرهنگی و سیاسی بسیاری را به دنبال دارد. پیامدهای شومی مانند وابستگی فرهنگی، فرار مغزها، کاهش امنیت اجتماعی، تهاجم فرهنگی، شکاف طبقاتی و ... سایر پیامدهای این پدیده هستند. قاچاق کالاهاى با مطلوبیت نهایی مثبت نه تنها باعث ضربه پذیری اقتصاد داخلی می شود بلکه با کاهش اشتغال زمینه صدها آفت اجتماعی را فراهم می کند که اعتماد یکی از آنهاست. بنابراین برای مبارزه با قاچاق کالا در کشور باید تدابیر بازدارنده ای اتخاذ گردد. در آخر نگارندگان برای کاهش ورود کالا به صورت قاچاق به کشور راه حلهایی را به شرح زیر ارائه می نمایند:

۱. برقرای امنیت و توسعه زیر ساخت ها در شهرهای مرزی و اتخاذ قوانین گمرکی موثر در بازارچه های مرزی
۲. تلاش برای حمایت از صنایع داخلی برای تولید کالاهاى باکیفیت هم تراز با کالاهاى مشابه خارجی
۳. وضع قوانین بازدارنده و تشدید مجازات های قاچاقچیان کالا
۴. فرهنگ سازی برای استفاده از کالاهاى داخلی در جامعه
۵. تلاش برای حل مشکلات اقتصادی - اجتماعی همانند معضل بیکاری در راستای افزایش تولید داخلی

¹ smash

² social security

۶. بکارگیری افراد متخصص در پلیس شهرهای مرزی برای مبارزه با قاچاق کالا و مخدر
۷. متوازن ساختن توزیع درآمد و ثروت در جامعه کاهش شکاف طبقاتی در کشور

پیشنهادات برای پژوهش های آتی

۱. به نظر می رسد در شرق کشور قاچاق کالاها به صورت ورود کالاهای بد و خروج کالاهای خوب است و در غرب کشور برعکس. با توجه به شرایط جغرافیایی کشور در شرق و غرب کشور این موضوع به نظر می رسد که تایید شود.
۲. به نظر می رسد که وجود بازارچه های مرزی نه تنها موجب توسعه کشور نشده بلکه با افزایش قاچاق در این مناطق زمینه ورشکستگی صنایع داخلی فراهم می شود.
۳. تئوری دور تسلسل قاچاق کالاهای خوب و بد با استفاده از مفاهیم اقتصادسنجی قابل بررسی است.

فهرست منابع و مآخذ:

- 1- پژیوان، جمشید؛ مداح، مجید (۱۳۸۵): بررسی اقتصادی قاچاق در ایران، پژوهش نامه اقتصادی، شماره ۲۰، ۴۳-۷۰.
 - 2- جواد، مشرف (۱۳۸۸)، تئوری و مسائل اقتصاد خرد، انتشارات کانون پژوهش.
 - 3- خبر آنلاین، "پورمحمدی خبر داد: ۲۰ میلیارد دلار، واردات قاچاق در ایران بهره وام بانکی، عامل رکود اقتصادی است"، ۹۰/۰۸/۱۹.
 - 4- خورشیدیفر، رسول (۱۳۷۹): بررسی نقش عوامل ژئوپولیتیک مرز ارومیه بر قاچاق کالا، فصلنامه دانش انتظامی، سال دوم، شماره ۲ و ۳، صفحه ۲۶۲.
 - 5- رضوی، سید حمید (۱۳۸۰): بررسی وضعیت مرزبانی در شمال شرق کشور (استان خراسان) و ارائه الگوی مطلوب جهت تامین امنیت داخلی، فصلنامه دانش انتظامی، سال سوم، شماره ۴، ۲۳۴-۲۳۷.
 - 6- زمردیان، غلامرضا؛ قربانی، نعیمه (۱۳۸۹): مصرف کالاهای وارداتی یا قاچاق و تبعات آن بر سرمایه گذاری، اولین جشنواره فراخوان مقالات اقتصاد سالم،
- <http://www.epe.ir/Images/News/AttachFile/25-11-1389/FILE634333026476236250.pdf> .
- 7- شفیعی، علی (۱۳۸۰): پدیده شناسی مواد مخدر، فصلنامه دانش انتظامی، سال سوم، شماره ۱، ۶۷-۶۲.
 - 8- صارمی، امین؛ جورکش، رضا (۱۳۷۹): تبیین قاچاق کالا از منظر جامعه شناختی، فصلنامه دانش انتظامی، سال دوم، شماره ۲ و ۳، ۴۰-۵۹.
 - 9- موریس، چالز؛ فیلیپس، اون؛ کمبجانی، اکبر (۱۳۷۲): تحلیل اقتصادی، انتشارات دانشگاه تهران، جلد اول .
 - 10- نظری، محسن (۱۳۸۶)، اقتصاد خرد، انتشارات پوران پژوهش.
 - ۱۱- ویکیپدیا <http://fa.wikipedia.org/wiki/%D9%82%D8%A7%DA%86%D8%A7%D9%82%DA%86%DB%8C> .

